

Natuur en recreatie samen op de evenwichtsbalk

Teo Wams & Saskia de Heij

In het meinumner van De Levende Natuur van dit jaar uitte de Raad, Ouweneel & Bijlsma (de Raad et al., 2010) hun zorg over het natuurbeheer in Nederland. Zij betwijfelen of de nadruk wel blijft liggen op natuur en deze niet ondersneeuwt door mensenwensen.

Wij delen deze zorg.

Al ruim 100 jaar beschermt en beheert de Vereniging Natuurmonumenten natuurgebieden, werk dat sterk is veranderd sinds de oprichting. In die 100 jaar is de ruimte voor natuur veel kleiner geworden en de bevolking sterk gegroeid. Ook lijkt de noodzaak van recreëren door de jaren alleen maar te zijn toegenomen, bijv. door kleinere tuinen, meer binnenwerk en hogere prestatiedruk. Het resultaat is dat veel meer mensen op een veel kleinere oppervlakte in de natuur komen genieten. Dagelijks worden we geconfronteerd met de beheerdilemma's die dat oproept. Maar wij verschillen in visie met de drie schrijvers hoe we de balans tussen natuur en mensenwensen kunnen bewaren. Hun voornamelijk repressieve voorstellen, zoals meer afsluiten, meer handhaven en tegen de tijdgeest in handelen, blijken in onze praktijk niet of nauwelijks te werken. Onze visie is meebewegen met de tijdgeest en bijsturen waar nodig. In het onderstaande stuk bespreken we hoe we bij Natuurmonumenten omgaan met natuur en recreatie.

De ruimte vergroten

Vroeger bood het platteland met zijn overhoeken, zandpaden en kleine bosjes veel ruimte aan recreanten. Door het efficiënter inrichten van ons dichtbevolkte land verdwijnen deze elementen en neemt de recreatieruimte af. Naast de bevolkingsgroei zorgt ook de grotere diversiteit aan recreatiewensen voor een grotere ruimte-vraag. Alles bij elkaar verhoogt dat de druk op de natuurgebieden. We kunnen met onze natuurgebieden niet alle recreatievragen invullen. Veel sterker dan we tot nu toe doen, willen we samen met andere eigenaren daarom de toegankelijkheid van het landelijk gebied rond natuurgebieden vergroten. Zo creëren we meer ruimte voor

recreatie en kunnen we een goede balans tussen mensenwensen en natuurwaarden nastreven. Echter, dan moet het bijv. wel aantrekkelijker worden voor particuliere eigenaren om deel te nemen aan met name routestructuren. Op dit moment vormen de lage vergoeding en de papieren rompslomp belangrijke redenen om hun poort op slot te houden. Het Subsidiestelsel Natuur- en Landschap (SNL) van de provinciale overheden zou hier veel in kunnen betekenen. Een eenvoudige aanvraag en passende vergoedingen kunnen naar ons idee veel particulieren laten meedoen.

Mensenkennis

De beheerders, ook die van Natuurmonumenten, krijgen vele verzoeken, niet alleen voor uitbreiding van de 'normale' wandelen en fietspaden, maar ook voor nordic walking, ruiterspaden, paden voor aangespannen rijden, rolstoelpaden, mountainbikeroutes, GPS-wandelingen en vele aanvragen voor evenementen.

We zouden eenvoudig nee kunnen zeggen op al deze vragen. Terugkijkend naar bijvoorbeeld de opkomst van het mountainbiken hebben we dit ook heel lang gedaan. Het gevolg was echter dat mountainbikers overal reden. Ook op plekken waar ze veel verstoorden en/of waar andere recreanten er veel last van hadden. Voet bij stuk houden en handhaven was ons antwoord.

Maar in de praktijk trokken we aan het kortste eind, want een adequate handhaving bleek niet haalbaar te zijn, mede gezien de snelle groei van het mountainbiken. Met het realiseren van mountainbikeroutes zijn we veel beter in staat te sturen en kwetsbare plekken te ontzien.

We realiseren ons dat naast kennis van natuur ook mensenkennis nodig is om tot een goed natuurbeheer te komen. Met kennis over gedragingen en wensen van mensen kunnen we het publiek verleiden te recreëren daar waar het kan en weg te houden daar waar het veel verstoring oplevert.

Een mooi voorbeeld waar dit recent is toegepast, is het Naardermeer. Het Naardermeer zelf is alleen met excursies toegankelijk. Daar wordt veel gebruik van gemaakt, en ook veel schoolklassen worden er rondgevoerd. Dat was zo en dat blijft zo. Wel is ruim 10 jaar geleden een wandeling rond

het Naardermeer mogelijk gemaakt, incl. enkele uitkijkpunten over het Naardermeer. Dit 'rondje Naardermeer' wordt veel gelopen. Recent is bij het maken van een nieuw inrichtingsplan uitgezocht wat de eisen zijn van de bijzondere vogelsoorten. Maar ook is gekeken naar het gedrag en wensen van mensen uit de omgeving. Het resultaat is dat de hoofdentree voor de rondvaarten van de westzijde naar de oostzijde is verplaatst, waar veel minder verstoringgevoelige vogels zitten. Er zijn daar ook meer wandelmogelijkheden, en er komen een theehuis en een landwinkel. De oostkant grenst tevens aan de bebouwing van Naarden, waar dus de grootste recreatiebehoefte is. De toegenomen hoeveelheid mensen bij de hoofdentree levert relatief weinig extra verstoring op. Zo is al met al zowel winst voor de natuur als voor de recreatie bereikt.

Onsje meer of minder?

Al sinds onze oprichting is één van de doelen natuur te behouden en beheren 'ten behoeve van het geestelijke en lichamelijke welzijn van de mens'. Dat het huidige 'geestelijk en lichamenlijk welzijn' van mensen tot andere vormen van recreatie leidt dan 100 jaar geleden is een logisch gevolg van de maatschappelijke veranderingen. Het is een uitgemaakte zaak dat ons natuurbeheer mee verandert met de tijd, zowel wat betreft natuurwerkzaamheden als recreatiebeheer. Enkele voorbeelden kunnen dat verduidelijken.

Natuurmonumenten heeft in de maatschappij, tot in de Tweede Kamer aan toe, een imago dat we veel hekken plaatsen. Feitelijk is slechts een zeer klein deel van de gebieden niet toegankelijk en/of niet beleefbaar. Veranderingen aanbrengen in de toegankelijkheid is soms heel moeilijk. Zo lopen er dwars door de grotere gebieden, bijv. in de Loonse en Drunense Duinen, regelmatig openbare wegen die we graag af zouden willen sluiten voor gemotoriseerd verkeer. Vaak is dat een tijdrovende en moeilijke exercitie.

In veel gebieden vergt het optreden tegen loslopende honden een groot deel van de capaciteit voor toezicht. Het realiseren van verbetering is heel lastig want zoals bekend 'mijn hond doet nooit wat'. Als concessie en om de situatie elders in de

Uitkijktoren in het Fochteloërveen
(foto: R. Koster).

gebieden te verbeteren zijn er in enkele gebieden hondenloopzones gemaakt. Als onderdeel van de zonering kunnen torens en observatieschermen een nuttige rol spelen. In veel gebieden bieden schermen en torens zicht op zeldzame vogels en fraaie landschappen. In het Fochteloërveen staat een bijzondere toren die bezoekers een fantastisch uitzicht geeft. En tevens vogelaars een blik biedt op de Kraanvogels in het overigens afgesloten gebied.

Gevoeligheid

Een nog niet genoemd punt dat we graag in discussie brengen is de gevoeligheid van met name vogels voor recreatie. Die gevoeligheid is groot, zo bleek o.a. uit het onderzoek van Bijlsma in het Planken Wambuis (Bijlsma, 2006) en uit het literatuuroverzicht van Krijgsveld et al. (2008). Wij vermoeden dat de gevoeligheid voor verstoring des te groter is naarmate het voedselaanbod geringer is. Als je al moeite hebt om je kostje bij elkaar te scharrelen is

regelmatige verstoring veel erger dan wanneer voedsel verzamelen voor je jongen een fluitje van een cent is. Het beleid van Natuurmonumenten is er nadrukkelijk op gericht om door aankoop, beheer en inrichting maar ook door beleidsbeïnvloeding (waterhuishouding, stikstofdiscussie) de gebieden 'sterker' te krijgen. Dat zal, kort door de bocht geredeneerd, ook het voedselaanbod vergroten, en dus op deze wijze de gevoeligheid voor recreatie verminderen. Graag horen we of dat een houdbare redenering is.

Afsluiting

Uit het bovenstaande blijkt hoe Natuurmonumenten met beheer een goede balans probeert te vinden tussen natuurwaarden en de mogelijkheden om daarvan te genieten. We delen de zorg van De Raad, Ouweneel & Bijlsma, omdat we in de praktijk voelen hoe de druk op de schaarse natuurruimte groter wordt. Wel zien we andere oplossingsrichtingen, die misschien minder snel realiseerbaar zijn dan hun voorstellen, maar naar onze mening op de lange termijn wel effectiever. En dat is ons doel: natuur op de lange termijn veilig stellen, voor u, uw kinderen, uw kleinkinderen en alle verdere generaties. Het huidige politieke klimaat laat zien dat natuurbescherming niet altijd vanzelfsprekend is. Om een goed draagvlak voor natuurbehoud te garanderen is het betrekken van mensen bij natuur belangrijker dan ooit.

Literatuur

- Bijlsma, R.G., 2006.** Effecten van menselijke verstoring op grondbroedende vogels van Planken Wambuis. De Levende Natuur 107 (5): 191-198.
- Krijgsveld, K.L., R.R. Smits & J. van der Winden, 2008.** Verstoring gevoeligheid van vogels. Update literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Uitgeverij Vogelbescherming en Bureau Waardenburg.
- Raad, J.A. de, G.L. Ouweneel & R.G. Bijlsma, 2010.** Natuurbescherming verwordt tot pret-parkbeheer! De Levende Natuur 111 (3): 146-147.

Drs. T.J. Wams & S. de Heij
Vereniging Natuurmonumenten
Postbus 9955
1243 ZS 's-Graveland
s.deheij@natuurmonumenten.nl